

גאות ושפל: השינויים במדיניות החוץ ההודית – ישראל והפלסטינים כמקרה בוחן

אושרית בירודקר

הודו השתחררה מכבלי הקולוניאליזם באוגוסט 1947. עם זאת, עצמאות זו לא העניקה לה את המרחב והתנאים להגדיר את תפקידה בזירה הבינלאומית. צמיחתה הכלכלית והשאיפה להיות אחת הכלכלות החזקות בעולם הביאה לאימוץ גישת הריאליזם המדיני בתחום יחסי החוץ. מאמר זה יעסוק ביחסה של הודו לסוגיה הפלסטינית – ישראלית כמקרה בוחן. בטרם עצמאותה קשרה הודו את גורלה עם הפלסטינים, ואלה הפכו חלק בלתי-נפרד ממרקם היחסים בין הודו לישראל. כינון היחסים עם ישראל בשנת 1992 לא הביא לשינוי בעמדת הממשל הקלאסית כלפי הסוגיה הפלסטינית. עם זאת, התקשורת והאקדמיה מיהרו לקשור כתרים לראשו של ראש הממשלה נרנדרה מודי (Narendra Modi) כידידה החדש של ישראל. מאמר זה מבקש לעקוב אחר השינויים ביחסם של שלטונות הודו לסוגיה הפלסטינית מאז עליית מודי לשלטון במאי 2014, אל מול מבט הבוחן את הסיבות לשינויים המתרחשים במישור יחסי החוץ ההודיים.

מילות מפתח: מדיניות חוץ, פוסט-קולוניאליזם, יחסי ישראל-הודו, יחסי הודו-הרשות הפלסטינית, נרנדרה מודי.

הודו והפלסטינים – היסטוריה של הזדהות

מרכיבים דוגמת דת, אנטי-אימפריאליזם, אנטי-קולוניאליזם, קדושת המדינה החילונית ומדיניות בלתי-מזדהה עיצבו את יחסה של הודו לסוגיה הפלסטינית לאורך השנים. בתחילה, המאבק בין מפלגת 'הקונגרס הלאומי ההודי' לתנועת

אושרית בירודקר היא תלמידת מחקר לתואר שלישי במחלקה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בר אילן.

'הליגה המוסלמית' התמקד ברתמת הקהילה המוסלמית בהודו למאבק הפלסטיני לשחרור לאומי. עם העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם הפכה הודו לשחקנית חשובה מאחורי הקלעים. במסגרת המושב הראשון של עצרת האו"ם בשנת 1947 סיכלה הודו חרם על האסיפה הכללית של האו"ם ביוזמת חברי 'הוועד הערבי העליון' ומדינות ערב, בשל יצירת תנאים מועדפים עבור הסוכנות היהודית בתהליכי הדיון – חרם שעתיד היה להאפיל על הקמת מדינת ישראל. כמו כן, עלה בידה להיכלל בקבוצת המדינות החברות באונסקו"פ, ובמסגרת זו יצרה את 'התוכנית הפדרלית' – רעיון שנדחה על ידי הרוב. עם הקמת מדינת ישראל ולאורך מלחמותיה הביעה הודו תמיכה איתנה בערבים.¹

אל מול התמיכה המקרטעת של מדינות ערב בעת מלחמתה של הודו בפקיסטן בשנת 1965, ומאוחר יותר בשנת 1971 בבנגלדש, העניקה ישראל גיבוי מלא להודו באמצעות ציוד ארטילרי. לדידם של חברי פרלמנט רבים ניכר חוסר הסימטריה ביחסים בין הודו למדינות ערב. בקרב 'אגודת העם ההודי' (BJS), גלגולה הקודם של מפלגתו של מודי 'מפלגת העם ההודי' (BJP) – מפלגה לאומנית המתנגדת למיעוטים – התחזקה התפיסה כי הברית ההודית עם ישראל היא טבעית, וניצחונה של ישראל במלחמת ששת הימים ב-1967 הוקבל לניצחונה של הודו על פקיסטן ב-1965.² אף על פי כן, הודו המשיכה במתכונת זהה במדיניות החוץ. היא ניסתה להשתתף בוועידות מוסלמיות שונות, גינתה את פעולות ישראל ושלחה ציוד רפואי לנפגעי מלחמות ישראל. הודו תמכה בהשתתפות אש"ף במסגרות שונות כחבר משקיף באו"ם בשנת 1974. היא הצטרפה להחלטת האו"ם 3379 המגדירה ציונות כגזענות בנובמבר 1975. בשנת 1977 עלתה לשלטון מפלגת ג'אנאטה (Janata), שהורכבה מקואליציה של מפלגות וביניהן 'אגודת העם ההודי' (BJS), אשר התנגדו ל"מדיניות החירום" של ראשת הממשלה, אינדירה גנדי. רבים מתומכי ישראל חזרו לפרלמנט ההודי ועוררו ציפיות בירושלים לשינוי הסטטוס קוו. עם זאת, קולות הבוחרים המוסלמים הנחילו למפלגה את ניצחונה, פעולות הממשל התאפיינו במשנה זהירות והתמיכה בערבים נמשכה.³

בשלהי שנות השמונים ניכר שינוי במדיניות הממשל ההודי כלפי ישראל. הסיבות לשינוי היו רב-ממדיות. בפן הפנים-מדיני, עלייתה לשלטון של מפלגה חדשה בשנת 1989 הפחיתה את הרטוריקה האנטי-ישראלית ויצרה בסיס לשינוי. בפן האזורי, הטרור הפונדמנטליסטי קירב בין הודו לישראל. לצד זאת, ירידה במחירי הנפט הגולמי הפחיתה את יכולתן של מדינות ערב להפעיל לחץ באמצעות הנפט, כפי שעשו בעבר. במקביל גילתה הודו את עוצמתה של ארצות-הברית, ונזקקה לה על מנת להיחלץ מהמשבר הכלכלי שאליו נקלעה. התמוטטות ברית-המועצות בשנת 1991 סימלה את סופו של הסדר הישן ואת השינוי במאזן הכוחות הבינלאומיים, שנעשו עתה חד-קוטביים בראשותה של ארצות-הברית. העוינות ההודית כלפי

ישראל היוותה מכשול ביחסיה עם ארצות-הברית, אך שינוי פומבי במדיניות נעשה קל יותר לאור המשא-ומתן בין ישראל לפלסטינים בעקבות 'ועידת מדריד'.⁴ למרות כינון היחסים עם ישראל בינואר 1992, המשיכה הודו בתמיכתה המסורתית בפלסטינים. יחסים טובים אלה נשמרו באמצעות ביקורים הדדיים, תרומות כספיות, שיתוף פעולה והמשך גינויה של ישראל. הסוגיה הפלסטינית נותרה פופולרית בהודו, ולאחרונה משמשת כר פורה לפעילותו של ארגון BDS בתת-היבשת.

השינויים במדיניות החוץ ההודית ביחס לסוגיה הפלסטינית

עלייתו לשלטון של ראש הממשלה מודי ב־2014 סימלה שינוי בהיסטוריה של הודו, וכן שינויים ביחסי הודו-הרשות הפלסטינית. מפלגת הימין השלטת הודיעה על רפורמות משמעותיות ביחסי החוץ של הודו, והניחה על סדר היום שלושה נושאים מרכזיים: הנהגת קו נוקשה בנוגע לביטחון לאומי, האצת השלב השני של הרפורמות הניאו-ליברליות וקשירת כתרים לרעיון הלאומיות התרבותית.⁵ היחס המשתנה כלפי המזרח התיכון הוא אחד התחומים המתפתחים בסוגיית יחסי החוץ ההודית.

על מנת לבחון את השינויים במדיניות החוץ ההודית ביחס לסוגיה הפלסטינית, לא ניתן לנתק את הדבר מהשינויים ביחסים בין ישראל להודו. הידוק היחסים ניתן לבחינה ממספר זוויות: ביטחון, ביקורים דיפלומטיים, שינוי ביחס הציבורי ובדפוס ההצבעות באו"ם. בתחום הביטחון – בשנים האחרונות חיזקה ישראל את קשריה הביטחוניים עם הודו, והפכה את תת-היבשת ההודית לאחד מיעדי היצוא הגדולים שלה, בעיקר רכש צבאי. ישראל היא ספקית הנשק הרביעית במספר להודו. מספר הביקורים הדיפלומטיים בין המדינות עלה בהדרגה מאז כינון היחסים. במהלך העצרת הכללית של האו"ם בספטמבר 2014 נפגשו מודי וראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, ודנו בנושאי תוכנית הגרעין האיראנית והרחבת שיתוף הפעולה בין המדינות. בחודש אוקטובר באותה שנה התקיים ביקור היסטורי של נשיא הודו בישראל. דוגמה לברית הפוליטית המתהדקת ניתן היה לראות בקיץ אשתקד, בימי מבצע 'צוק איתן'. במהלך המבצע פעלה ממשלת מודי למניעת גינויה של ישראל בפרלמנט ההודי – מעשה שלדעת רבים סיפק את הממשל בירושלים.⁶

האו"ם הפך לזירה המעניינת ביותר לבחינת השינויים ביחסי החוץ של הודו. דפוס ההצבעות של הודו עד כה הוכיח נאמנות בתמיכה בפלסטינים ואנטי-ישראליות מובהקת. במהלך מבצע 'צוק איתן' ספגה הודו ביקורת רבה על כך שאינה מגנה את פעולותיה של ישראל ברצועת עזה. נראה כי במטרה לאזן את תמיכתה בישראל, היא הצביעה בעד הקמת ועדת חקירה מיוחדת לעזה מטעם מועצת זכויות האדם של האו"ם. לבסוף הצהירה הודו כי היא "מביעה דאגה" מחשש להסלמת אלימות בין ישראל לפלסטינים. ביולי 2015 נמנעה הודו, לצד

מדינות דוגמת אתיופיה, קניה, פרגוואי ומקדוניה, מהצבעה בעד דוח האו"ם המגנה את ישראל בצל מבצע 'צוק איתן'. השגריר הפלסטיני בהודו, עדנאן אבו אל-חאיג'ה (Adnan Abu Alhaija), כינה את החלטת הודו "מזעזעת", ולדעתו היא הושפעה ממערכת היחסים הצבאית בין ישראל להודו.⁷ מקורות הודיים דיווחו כי נתניהו פנה באופן אישי למודי וביקש ממנו להימנע מהצבעה.⁸ באוגוסט 2015 הדגישה שרת החוץ שווארג' שארמה (Swaraj Sharma), בשאיפה להגיע ללב של הציבור הערבי והמוסלמי, כי אין שינוי במדיניות הודו כלפי הרשות הפלסטינית, וכי תמיכתה של הודו במאבק הפלסטיני נותרה איתנה. היא הדגישה כי הודו ממשיכה לנקוט מדיניות ייחודית הדוגלת באי-התערבות, באי-שיפוטיות ובחוסר מחויבות. במילים אחרות, הודו מוכנה להמשיך להעניק תמיכה לערבים, אך מעדיפה שהם עצמם יחליטו על גורלם.⁹

יש הטוענים כי השינוי במדיניות כלפי ישראל החל טרם ימי ממשלת מודי, בעת 'משבר קרגיל' במאי 1999, כאשר אספקת הנשק מישראל אפשרה להודו לנצח במלחמה נגד פקיסטן. החל משנת 2012 הודו "הביעה דאגה" אך לא גינתה את פעולותיה של ישראל נגד אזרחים פלסטינים. למרות שהודו נשארה תומכת של מדינה ריבונית פלסטינית המבוססת על קווי 1967, ביטויי התמיכה שלה ברשות הפלסטינית השתנו בהדרגה.¹⁰ מאז כניסתו של מודי לתפקיד ראש הממשלה, עוברים יחסי הודו-ישראל כיול מחדש. ההצבעה ההודית היא סמל להתקרבות מתמשכת בין ממשלות ישראל והודו. הימנעותה של הודו מהצבעה אינה מסמלת ניטרליות, אלא את ההפך. לאחר שנים של מדיניות פרו-פלסטינית אקטיבית באו"ם, מדובר בשינוי במדיניות החוץ ההודית.

הסיבות לשינויים במדיניות החוץ ההודית

מדיניות חוץ משמשת מטרה אחת רק לעתים נדירות. בדרך כלל היא משמשת להשגת יעדים כגון ביטחון, סיוע, מסחר, מעמד או יוקרה. מרבית מדינות העולם נוטות לשמור בקנאות על העקרונות היסודיים המנחים את מדיניות החוץ שלהן.¹¹ מדיניות החוץ ההודית עוצבה על ידי ראש ממשלתה הראשון, ג'והרלל נהרו (Jawaharlal Nehru), וזו נותרה שלטת גם לאחר מותו. במהלך השנים, כמדינה המסירה מעליה את כבלי הקולוניאליזם, בעיות הפנים עברו למרכז של סדר היום ההודי, ולא הותירו להודו תפקיד פעיל בתחום היחסים הבינלאומיים.¹² עם זאת, בעקבות ביצוע הרפורמות הכלכליות בעקבות

החל משנת 2012 הודו "הביעה דאגה" אך לא גינתה את פעולותיה של ישראל נגד אזרחים פלסטינים

למרות שהודו נשארה תומכת של מדינה ריבונית פלסטינית המבוססת על קווי 1967, ביטויי התמיכה שלה ברשות הפלסטינית השתנו בהדרגה

המשבר הכלכלי בשנת 1991, אשר פתחו את כלכלת הודו לשוק העולמי, ניכר שינוי מהותי במדיניות החוץ ההודית. הרפורמות סימלו את קריסתן של הפוליטיקה ושל הכלכלה הישנה גדושת הסוציאליזם, שליוו את הודו עוד מימי המאבק לעצמאותה. כיום מתרחש בהודו מאבק על הדרך הנכונה לניהול מדיניות החוץ שלה, לנוכח האתגרים החדשים העומדים לפניה.¹³

ניתן להצביע על ארבעה גורמים המכתיבים את מדיניות החוץ ההודית הנוכחית: א. ביסוס מעמדה של הודו כמעצמת-על; ב. תדמית האומה; ג. שינויים ביחסי הכוחות האזוריים; ד. מדיניותו של ראש הממשלה מודי, כפי שיפורט להלן.

א. ביסוס מעמדה של הודו כמעצמת-על

עם סיום הקולוניאליזם וקבלת העצמאות, המשימה העיקרית של הודו הייתה חיזוק וביסוס המדינה החדשה. אמנם, הודו כמדינה לא החזיקה במדיניות חוץ מתוכננת, בשונה מראש ממשלתה נְהֵרו, שעיצב אותה דרך תפיסת עולמו, משום שניסיונו הדיפלומטי, כוחו והריחוק של ענייני החוץ מהציבור אפשרו זאת. עם עלייתו לשלטון של לאל באהדור שסטרי (Lal Bahadur Shastri), ראש הממשלה השני של הודו, הבירוקרטיה ההודית נעשתה דומיננטית ודאגותיה הגלובליות של הודו הוחלפו בדאגות מקומיות ואזוריות. על פי רוב, שנותיה הראשונות של מדינה אינן מתאפיינות בפולמוס דומיננטי על מדיניות החוץ, כי אם מתמקדות בענייני הפנים מעצבי האומה, דוגמת לאומיות כלכלית ואנטי-קולוניאליזם. בשנים אלו יחסי החוץ אף מגויסים להתמודדות עם בעיות הפנים במדינה.¹⁴

שינוי מרכזי במדיניות החוץ ההודית טמון במעבר משיח פוליטי-דיפלומטי, אשר קידש אידאליזם, לכזה המונחה על ידי ריאליזם. האסכולה הריאליסטית גורסת כי המדינות שואפות בהתמדה לעוצמה המתבטאת בעיקר ביכולות צבאיות.¹⁵ הודו ראתה עצמה מקדמת ערכים דוגמת פציפיזם, אי-הזדהות, שיתוף פעולה והגדרה עצמית דמוקרטית, אשר לא היו אוטופיים כי אם אינסטרומנטליים. זו הייתה דרכה להגיע לעמדה ייחודית ועצמאית בקרב מדינות העולם. ההפנמה כי יש לאמץ את גישת הריאליזם המדיני הגיעה בהדרגה, בשל מתיחות עם סין ופקיסטן. בעוד הן מתחמשות ונעזרות בסיוע מעצמתי, הודו שקעה בבעיות פנים. היחסים עם ישראל עולים בקנה אחד עם סממנים אלה של השקפה ריאליסטית מטעם הממשל. נראה כי הסיוע הצבאי של ישראל להודו מתקיים בין מלחמות, הן במלחמת 1965 עם פקיסטן והן ב־1971 בבנגלדש.¹⁶

טרם המשבר בתחום מטבע החוץ שפקד את הודו בתחילת שנות התשעים, מדיניות החוץ ההודית התאפיינה בחיפוש אחר תמיכה חיצונית – משימה שעלתה בקנה אחד עם צרכיה המתפתחים.¹⁷ אסטרטגיית הפיתוח הכלכלי של הודו בשנותיה הראשונות הדגישה את חשיבות הרגולציה הממשלתית. המסחר עם הודו התאפיין

בתעריפי מכס גבוהים ובחסמים מבניים, ובכך היה המגביל ביותר באסיה. במהלך שנות השמונים פתחה הודו ברפורמות להקלה ביבוא, אבל מדיניות הסחר שלה נותרה מוגבלת. היא פנתה לקרן המטבע העולמית (IMF) בבקשה לעזרה, וזו התנתה את תמיכתה, בין היתר, ברפורמה במדיניות הסחר. עתה הופעלו על הודו לחצים להתחרות בשוק העולמי, ובהיעדר הגיבוי של ברית המועצות נכנסה הדיפלומטיה ההודית ל"ארץ לא נודעת".¹⁸

תנאי השוק הכתיבו את הצרכים של הודו, שהתמקדה בחיפוש משקיעים זרים וגישה לשווקים חדשים. הרפורמות הכלכליות היו איטיות אך מניבות, והודו הצליחה להשיג צמיחה מהירה. הן סיפקו בסיס לשינוי יחסיה עם מעצמות גדולות ואזוריות, וכן עם יריבותיה – סין ופקיסטן.¹⁹ במהלך שמונה השנים האחרונות גבר קצב הצמיחה השנתי של הודו ב-13 אחוזים, הודות למשטר הסחר הפתוח וההשקעות הזרות. הודו עשויה להאיץ את קצב הצמיחה שלה ולמקם עצמה כשלישית בעולם במונחים של תוצר מקומי גולמי.²⁰ עם הצמיחה הכלכלית לצד גורמים דוגמת כוחה הצבאי והגרעיני, הפריחה הכלכלית הגוברת בצורה ניכרת, אוכלוסייתה העתידה להפוך לגדולה בעולם ואוכלוסיית צעירים משמעותית – מגיעה האחריות המעצמתית.²¹

הודו מבקשת למנף את מעמדה בארגון המדינות בעלות פוטנציאל ההתפתחות הכלכלית (בריקס – BRICS), שבו חברות גם רוסיה, ברזיל, סין ודרום-אפריקה, במטרה להתעצם בזירה העולמית. למרות שאיפתו של המעמד השליט לקשרים קרובים יותר עם המערב, היה זה גוש מדינות בריקס שאפשר להודו כניסה לארגונים בינלאומיים. המערב, לעומת זאת, לא היה נדיב כלפיה בקבלת מושב קבוע במועצת הביטחון של האו"ם, ולא בקבלת כוח רב יותר בקרן המטבע הבינלאומית. ארגון בריקס נותר איתן בתמיכתו בזכויות הפלסטינים ובדה-קולוניזציה של ישראל. נראה כי עמדת בריקס היא שהופכת את העמדה ההודית כלפי ישראל למורכבת. על רקע הכבוד הרב שהודו זוכה לו בארגונים אלה, וכן מצד מדינות דוגמת איראן ומדינות המפרץ הפרסי, ההתקרבות בין הודו לישראל וארצות-הברית תאלץ את הודו להלך על חבל דק.²²

ב. תדמית האומה

בעולם הדיגיטלי, מהפכת האינטרנט הפכה את היוצרות בשאלה – כיצד צרכנים משתלבים ובוחנים מותגים. כיום, מערכת היחסים בין יצרן ללקוח אינה מסתיימת עם רכישת המוצר, אלא המוצר נעשה חלק מתעשיית המיתוג באמצעות כלי המדיה השונים.²³ תדמית המדינה הפכה להיות חלק חשוב מעוצמתה בזירה העולמית. החוקר סיימון אנהולט (Simon Anholt) טבע את המונח 'מיתוג אומה' (Nation Branding), המקשר בין תיאוריות מתחום מנהל העסקים לתחומים שונים

העוסקים בזהות האומה.²⁴ הודו הייתה נחושה להוכיח לספקנים כי היא אכן מועמדת ראויה לתואר "מעצמת-על", ולכן נקטה מדיניות חוץ המשלבת מיתוג מדינתי, לצד שימוש בעוצמה רכה.

הודו האמינה ביכולתה למלא תפקיד משמעותי בזירה העולמית וראתה עצמה כמעצמה, אבל לא זכתה לכבוד הראוי מצד מדינות העולם. התדמית שזכתה לה שירתה את האינטרסים הקודמים שלה כמדינה נחשלת, הזקוקה לסיוע חיצוני. בנוסף לתמיכה ארוכת-השנים במדינות ערב בכלל ובסוגיה הפלסטינית בפרט, הודו לא נחשבה בעיני מדינות העולם כמקור כוח.²⁵ עם התעצמותה הכלכלית והצבאית של הודו, נוצר הצורך לבחון מחדש את תדמית האומה. נראה כי בעשור האחרון עבר תחום זה שינויים מפליגים, והתוצאות ניכרות. הודו הפכה מבעלת תדמית של מדינת עולם שלישי לשם נרדף למומחיות בתחום המחשוב, המדיה והשירותים. שיקולים אלה עולים בקנה אחד עם רצונה של הודו להדק את יחסיה גם עם ישראל, שאף היא בעלת מומחיות בתחומים דומים.²⁶

ג. שינויים ביחסי הכוחות האזוריים

מספר אירועים דוגמת 'האביב הערבי', מלחמת האזרחים בסוריה והמיליטריזציה הסינית באוקיינוס ההודי גרמו להערכת בריתות מחודשת. הממשל הנוכחי בהודו רואה במזרח התיכון את השכונה המורחבת שלו, החיונית לאינטרסים הלאומיים של הודו.²⁷ הודו צפתה בהתקבלות המוצלחת של האסלאמיסטים בתוניסיה ובמצרים מצד העולם, ובהתעצמותו של ארגון 'המדינה האסלאמית'. לצד זאת, גובר החשש כי חוסר יציבות במזרח התיכון יביא להגברת הטרור בהודו.²⁸ הודו היא צרכנית אנרגיה מרכזית המייבאת 68 אחוזים מהנפט שברשותה מהמפרץ הפרסי,²⁹ ומשום כך, כל שיבוש באספקת אנרגיה סדירה למדינה עלולה לפגום בהתקדמות הכלכלית שלה, וכן בהיקף העברת הכנסות חוזרות של כשבעה מיליון עובדים במדינות המפרץ. החששות משינויים הביאו לעלייה ברכישות הצבאיות של הודו. היקף המסחר הביטחוני בין ישראל להודו מאז עלייתו של מודי לשלטון ובמהלך שנת 2015 עמד על 695 מיליון דולר. סכום זה גדול מהיקף המסחר בין שתי המדינות בשלוש השנים שקדמו לעלייתו. שינויים אלה עולים בקנה אחד עם יחסה של הודו לישראל, שהיא מעצמה צבאית ויצואנית טכנולוגיות מתקדמות.³⁰ בשנים האחרונות מהדקת ארצות-הברית בהדרגה את קשריה עם הודו, שהופכת למעצמה עולה במזרח. לאחר ששני הצדדים הרחיקו את החשדנות שאפיינה את היחסים ביניהם, הם מצליחים להגן על האינטרסים העולמיים והאזוריים שלהם, בהתאמה. היחס של ניו־דלהי להתקדמות תוכנית הגרעין האיראנית הפך להיות אבן הבוחן של וושינגטון ביחס להודו. מדיניותה של הודו ביחס לסוגיית הגרעין האיראני התאפיינה בזהירות רבה בכמה זוויות – אנרגטיות, אסטרטגיות ומסחריות.

המתח ששרר בין הודו לארצות־הברית לאורך תקופת הסנקציות בא אל קיצו עם חתימת הסכם הגרעין עם המעצמות ביולי 2015. הידוק היחסים בין המדינות עשוי להעניק זווית ייחודית למעורבותה של הודו בסכסוך הישראלי-פלסטיני. מאז ומתמיד נתפסה ארצות־הברית בעיני הפלסטינים כגורם מתווך משמעותי, אך סובייקטיבי. כוחה העולה של הודו, המחויבות העמוקה לאורך השנים לסוגיה הפלסטינית והקשרים הטובים שלה עם ישראל יכולים לאפשר לה ליצור הסכם רב־מערכתי, שבמסגרתו יזכה כל צד בסכסוך לתמיכת מעצמה המתקבלת על ידי שני הצדדים. מיתוגה של הודו כמתווכת נוספת בסכסוך ארוך־השנים ייתן לה אפשרות לסחוף שוב את ארצות־הברית פנימה. תפקיד זה יעלה בקנה אחד עם מיתוגה מחדש של הודו כמעצמת־על, השואפת לקבל מושב קבוע במועצת הביטחון של האו"ם ולהבליט את ייחודיותה כגשר לסובלנות.³¹

ד. מדיניותו של ראש הממשלה מודי

מאז עלייתו של מודי לשלטון, כשהוא עומד בראש המפלגה הלאומנית, הוא מסתמן כמייצג דור חדש בפוליטיקה ההודית הדוגל בפרגמטיזם כלכלי מבוסס. השקפה זו באה לידי ביטוי עוד בימיו כראש השרים של מדינת גוג'ראט, והוא אף ביקר בישראל בתקופת כהונתו בתפקיד זה. במהלך התקופה הקצרה שמודי מכהן כראש ממשלה הוא מטפח את האסרטיביות של מדיניות החוץ ההודית. הריאליזם הפך לתפיסה הכרחית על מנת להשיג את המטרות הכלכליות של הודו.³² ההפנמה היא שהכלכלה ההודית אינה יכולה לשרוד ללא תיעוש מהיר, והממשלה נוקטת מדיניות ניאו־ליברלית. עבור קמפיין הבחירות קיבל מודי כספים רבים מאנשי עסקים, מתוך שאיפה להאיץ תהליכים קפיטליסטיים. לאחר שנבחר הוא יצר סביבה נעימה לעסקים, קיצר הליכים בירוקרטיים ושיפר תשתיות. כמו כן, בהשראת המודל הסיני, הממשלה רוצה להפוך את הודו למרכז ייצור. אחת הדוגמאות הבולטות למדיניות זו, היא התוכנית "מיוצר בהודו" (Made in India), שמטרתה משיכת השקעות זרות תוך חיזוק התעשייה המקומית.³³

בהתאם למדיניות הדוגלת בצמיחה כלכלית, מודי עיצב את יחסיה של הודו עם מדינות העולם. הדבר עולה בקנה אחד עם שווקים שישראל מתמחה בהם ומעוניינת ביצואם דוגמת הייטק, חקלאות, תקשורת וביטחון. עד כה, חלק ניכר ממדיניות החוץ ההודית הונע מיריבותה עם מדינות כמו פקיסטן וסין. אך הודו בראשות מודי ושמה דגש רב יותר על ניצול הזדמנויות, כדי להגדיר מחדש את תפקידה באזור. בהיבט זה ממשיך מודי את צעדיה של 'מפלגת הקונגרס', אשר כוננה בשעתה יחסים עם ישראל כאשר התזמון

מודי ממשיך את מסורת מפלגתו הרואה ביחסים עם ישראל ברית אורגנית לאינטרסים הפנימיים והאזוריים שלה כאחד

היה נוח מבחינתה. כמו כן, מודי ממשיך את מסורת מפלגתו הרואה ביחסים עם ישראל ברית אורגנית לאינטרסים הפנימיים והאזוריים שלה כאחד. נוסף על כך, אין להתעלם מהיחסים הבין-אישיים בין מנהיגי המדינות – מודי ונתניהו. ניתן למצוא קווי דמיון בראיית העולם של שני המנהיגים, כגון תמיכה בקו שמרני, ימני, וקפיטליסטי.³⁴

מסקנות

עד שנות התשעים התבססה מדיניות החוץ ההודית על סולידריות עם 'מדינות הדרום',³⁵ תחת דגלו של ארגון המדינות הבלתי-מזדהות. עם זאת, מדיניות אי-הזדהות אינה בהכרח מדיניות חוץ, אלא תגובה טקטית להפרעה ספציפית בסדרי הכוח של מעצמות-על. עיצוב מדיניות החוץ ההודית הוא תהליך בהתהוות. הכיוונים החדשים של הדיפלומטיה ההודית נראים לעיני כול. שיקולים מבית להתעצמות כלכלית לנוכח היחסים הבינלאומיים הם אלה השבים ומביאים את השינויים

ביחסים של הודו כלפי ישראל. היחסים עם הפלסטינים נעשים אף הם חלק אינטגרלי ממערך השיקולים החדש של הודו המתעצמת. הודו אכן הוכיחה נסיגה מדפוס הצבעותיה באו"ם, שנחשב לזירת התמיכה הפלסטינית המובהקת. עם זאת, אירועים דוגמת מבצע 'צוק איתן' הוכיחו את המצב המורכב שהודו נקלעה אליו. הבלבול הניכר אופייני למדינה המשתחררת מפוסט-קולוניאליזם ומנסה לקבוע מדיניות חוץ עצמאית, ובו בזמן שואפת להיות מעצמה. הודו מנסה לאזן בין הבריתות החדשות שיצרה אל מול מניעיה המשנים צורה, ולכן אין הכרח לתייגה כאנטי-פלסטינית. סביר להניח כי הודו לא תזנח את התמיכה בפלסטינים, העולה בקנה אחד עם ערכים

הודו מנסה לאזן בין הבריתות החדשות שיצרה אל מול מניעיה המשנים צורה, ולכן אין הכרח לתייגה כאנטי-פלסטינית. סביר להניח כי הודו לא תזנח את התמיכה בפלסטינים, העולה בקנה אחד עם ערכים הודיים רבים

הודיים רבים. למדיניות החוץ ההודית בממשל מודי יש תוצאות מורכבות. רבים מצעדיו זכו לשבחים אך עם זאת, נמתחה ביקורת על התחמקותו מגיבוש מדיניות ברורה כלפי המזרח התיכון.

הערות

1. Rami Ginat, "India and the Palestine Question: The Emergence of the Asia-Arab Bloc and India's Quest for Hegemony in the Post-Colonial Third World", *Middle Eastern Studies*, Vol. 40, No. 6 (November 2004), pp. 189-218.
2. Vijay Prashad, "Shalom Modi: India and Israel look to deepen ties following victory of the Hindu right", *Mondoweiss*, May 18, 2014, <http://goo.gl/wve4jM>

3. Polur Raman Kumaraswamy, *The Friendship with Israel: India Squares the Circle*, Middle East Institute, Singapore 2009, p.3.
4. Arthur G. Rubinoff, "Normalization of India-Israel Relations: Stillborn for Forty Years," *Asian Survey*, Vol. 35, No. 5 (May, 1995), pp. 496-499.
5. Ali Ahmed, "Balancing India's Right: The appointment of a new foreign secretary is timely," *The Diplomat*, February 15, 2015, <http://goo.gl/N7QJHC>
6. David Shamah, "Netanyahu Meets with Indian PM Modi, Calls to Bolster Ties," *The Times of Israel*, September 29, 2014, <http://goo.gl/EDSAvY>
7. Saif Khalid, "The Beginning of an Israel-India Romance'?" *Al-Jazeera*, July 10, 2015, <http://goo.gl/1YVc4g>
8. Ankit Panda, "India's Position on Israel and Palestine: Change or No Change?" *The Diplomat*, July 6, 2015, <http://goo.gl/52WcWh>
9. Prabhu Chawla, "No Change in Palestine, Israel Policy," *The Indian Express*, August 22, 2014, <http://goo.gl/3vZ2aT>
10. Kanchi Gupta, "Why India is Trying to Keep both Israel and Palestine Happy?" *Daily O*, January 12, 2015, <http://goo.gl/nPo2HA>
11. Valerie M. Hadson, "Foreign Policy Decision Making: A Touchstone for International Relations Theory in the Twenty First Century", in Richard C. Snyder, H. W. Bruck (eds.), *Foreign Policy Decision Making*, Palgrave Macmillan, New York 2002, pp. 2-3.
12. S. Faizi, Imperative of Reforming India's Foreign Policy, *Economic and Political Weekly*, Vol. 39, No. 49 (December, 2004), p. 5217.
13. Kamal MitraChenoy and Anuradha M. Chenoy, "India's Foreign Policy Shifts and the Calculus of Power," *Economic and Political Weekly*, Vol. 42, No. 35 (September, 2007), pp. 3549-3552.
14. Polur Raman Kumaraswamy, *India's Israel Policy*, Columbia University Press, New York 2010, pp. 218-219.
15. Peter Wilson, "Idealism in international relations", in Keith Dowding (ed.), *Encyclopedia of Power*, SAGE, London 2011, pp. 332-333.
16. Jalal Alamgir, "Managing Openness in India: the Social Construction of globalist Narrative", in Linda Weiss (ed.), *States in the Global Economy: Bringing Domestic Institutions Back In*, Cambridge University Press, Cambridge 2003, pp. 227-228.
17. Jalal Alamgir, *India's Open-Economy Policy: Globalism, Rivalry, Continuity*, Routledge, New York 2008, pp. 55-57.
18. Amit Khandelwal and PetiaTopalova, "Trade Liberalization and Firm Productivity: The Case of India", *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 93, No. 3 (August, 2011), pp. 995-998.
19. Arvind Panagariya, "The Triumph of India's Market Reforms: The Record of the 1980s and 1990s", *Policy Analysis*, 54 (November, 2005), p.2.
20. Arvind Panagariya, "India: A global economic power?" *The European Financial Review*, April 25, 2011, <http://goo.gl/Q16vX3>
21. C. Raja Mohan, "India and the Balance of Power", *Foreign Affairs*, July 30, 2006, <https://goo.gl/6iT4SS>

- .22 C. Raja Mohan, *India's New Foreign Policy Strategy*, China Reform Forum and the Carnegie Endowment for International Peace, Beijing 2006, pp.7-9.
- .23 David C. Edelman, "Branding in the Digital Age: You're Spending Your Money in All the Wrong Places", *Harvard Business Review*, December 24, 2010.
<https://goo.gl/0Nzh4E>
- .24 Simon Anholt, "Place branding: Is it marketing, or isn't it?" *Place Branding and Public Diplomacy*, 4 (June, 2008), pp. 2-3.
- .25 Unknown, "Interview: Aparna Sharma on Nation Branding in India," *The Place Brand Observer*, July 16, 2015, <http://goo.gl/jJg7up>
- .26 Ying Fan, "Soft Power: Power of Attraction or Confusion?" *Place Branding and Public Diplomacy*, Vol.4, No.2 (summer, 2008), pp. 150-153.
- .27 Chawla, "No Change in Palestine-Israel Policy," <http://goo.gl/3vZ2aT>
- .28 Vivek Dhall, *India's Energy Security*, Vij, New Delhi, 2013, pp. 2-5.
- .29 Natalie Obiko Pearson and Ne Bipindra, "Israel Next to Consider Making Arms in India as Ties Improve," Bloomberg, February 17, 2015, <http://goo.gl/RGDez3>
- .30 Amos Harel, "Sisters in Arms: The Burgeoning Defense Trade Between Israel and India," *Haaretz*, February 22, 2014, <http://goo.gl/BCCIVQ>
- .31 Tanvi Madan, "India and the Iran Deal", Brookings, July 20, 2015, <http://goo.gl/4z8HsN>
- .32 Maitreesh Ghatak and Sanchari Roy, "Modinomics: do Narendra Modi's economic claims add up?", *The Guardian*, March 13, 2014, <http://goo.gl/Gdmj0J>
- .33 Santosh Sharma Poudel, *Modi's Foreign Policy: Nuanced Non-Alignment*, Nanyang Technological University, Singapore, 2015, pp.1-2.
- .34 Pankaj Mishra, "Narendra Modi and the new face of India," *The Guardian*, May 16, 2014, <http://goo.gl/QfgSWB>